

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ulko- maalaislain muuttamisesta, VN/8021/2022

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit lausuvat yhteisenä lausuntonaan rajamenettelyä koskevasta hallituksen esityksestä seuraavaa:

Rajamenettelyä voidaan pitää perusteltuna välineenä todennäköisesti perusteettomien turvapaikkahakemusten nopeammalle ja tehokkaammalle käsittelylle. Rajamenettely toisi myös viranomaisille uusia työkaluja reagoida tehokkaasti mahdolliseen muuttoliikettä hyväksikäyttävään hybridivaikuttamiseen.

Koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen johdosta Maahanmuuttovirasto otti käyttöön etäpuhuttelut, joissa sekä puhuttelija, hakija, tulkki että mahdollinen avustaja ovat etäyhteydellä yhteydessä toisiinsa usein eri paikkakunnilta käsin. Etäpuhuttelut ovat osoittautuneet toimiviksi ja osoittaneet, että puhutteluja voidaan järjestää asianmukaisesti ilman, että osallistujat ovat fyysisesti samassa tilassa. Tämä tehostaa puhuttelujen järjestämistä ja on kustannustehokasta ja aikaa säästävää matkustamistarpeen vähentyessä. Koska kyse on merkittävästä menettelyllisestä seikasta liittyen turvapaikkapuhuttelun järjestämiseen, on tärkeää, että asiasta säädetään tulevaisuudessa lain tasolla.

Rajamenettely on hyvin nopea menettely turvapaikkahakemusten käsittelylle, mikä aiheuttaa myös erittäin suuria haasteita. Turvapaikanhakijalla on aina oikeus käyttää asiassaan oikeusavustajaa. Hakijalla tulee olla myös olla tosiasiainen mahdollisuus saada itselleen avustaja, joka ehtii asianmukaisesti perehtyä hakijan asiaan jo ennen hakijan kuulemistä Maahanmuuttovirastossa ja tarvittaessa osallistua puhutteluun.

Koska ulkoprosessuaalisessa vaiheessa oikeusapua antaa pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja, edellyttää hakijoiden tosiasiallisen oikeusturvan toteutuminen oikeusaputoimistojen riittävien resurssien turvaamisen. Nopeiden ja usein runsaasti ajankäyttöä vaativien, lyhyellä varoitusajalla tulevien turvapaikka-asiaa koskevien toimeksiantojen vastaanottaminen on haastavaa, koska normaalitilanteessa julkisten oikeusavustajien ajankäyttö on sidottua vähintään muutamia viikkoja eteenpäin. Näin ollen rajamenettelyssä käsiteltävien turvapaikka-asiaa koskevien toimeksiantojen hoitaminen edellyttää

vähintään töiden uudelleen organisointia ja voi johtaa pidempiin odotusaikoihin muita asioita koskevien toimeksiantojen hoidossa.

Etäyhteyksien laajemman käytön myötä niin asiakastapaamisissa kuin myös Maahanmuuttoviraston etäpuhutteluissa avustajan ei enää tarvitse olla samalta alueelta kuin mihin vastaanottokeskukseen hakija on majoitettu. Rajamenettelyä sovellettaessa avustaja on saatava erittäin nopeasti ja hakija tarvitsee siihen tosiasiallisesti apua vastaanottokeskuksen henkilökunnalta. Rajamenettelyn osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että avustaja löytyy kohtuullisella vaivanäöllä, eikä työllistä vastaanottokeskuksen henkilöstöä liikaa. Mahdollinen ratkaisu voisi olla keskittää avustaminen niissä turvapaikka-asioissa, joihin sovelletaan rajamenettelyä, tiettyihin oikeusaputoimistoihin.

Oikeusavun riittävään ja oikea-aikaiseen saatavuuteen liittyvät haasteet kasvavat, mikäli sellaisten turvapaikanhakijoiden, joiden hakemuksen käsittelyyn sovelletaan rajamenettelyä, kasvaa huomattavasti hallituksen esityksessä arvioidusta hakijamäärästä.

Rajamenettelyä sovellettaessa tulee varmistua, että erityisiä menettelyllisiä takeita (UlkL 96 a §) tarvitsevat hakijat tunnistetaan tosiasiallisesti heti menettelyn alkuvaiheessa. Tavanomaisesti haavoittuvassa asemassa olevat, mahdollisesti traumatisoituneet hakijat eivät uskalla tai osaa kertoa ensimmäisellä viranomaiskohtaamisella kaikkia asiassaan olennaisia seikkoja. Vuonna 2016 itärajan kautta saapuneiden turvapaikanhakijoiden joukossa oli hakijoita, jotka olivat joutuneet ihmiskaupan uhreiksi ja jotka tunnistettiin vasta prosessien myöhemmässä vaiheessa. Rajamenettelyssä riskinä on, ettei ihmiskaupan uhreja tai muita erityisen haavoittuvassa asemassa olevia hakijoita tunnisteta ajoissa, jolloin heidän menettelylliset oikeutensa ja jopa oikeusturvansa voi vaarantua.

Rajamenettelyn soveltamiseen ilman huoltajaa tullessiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin tulee soveltua pidättyvästi. Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset hakijat ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa ja heidän asiansa käsittelyssä tulee aina huomioida lapsen etu. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten kohdalla korostuu se seikka, että he eivät välttämättä osaa riittävän selkeästi tuoda esiin hakemuksensa perusteita kohdatessaan viranomaisen ensimmäisen kerran. Vastaanottolain 39 §:n mukaan ilman huoltajaa tulleelle alaikäiselle turvapaikanhakijalle tulee aina määrätä edustaja ja sanotun lain 17 §:n mukaan ilman huoltajaa oleva lapsi majoitetaan ryhmäkotiin. Hallituksen esityksessä ei oteta kantaa, miten ilman huoltajaa tulleen alaikäisen vastaanotto järjestettäisiin rajamenettelyä sovellettaessa. Mikäli rajamenettelyä päätetään soveltaa ilman huoltajaa tullessiin alaikäisiin, tulisi myös heidän vastaanotostaan säätää laissa vastaanottolain 17 §:n sääntely huomioiden.

Lotta Majoniemi
julkinen oikeusavustaja, asianajaja
Kymenlaakson oikeusaputoimisto
Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Kauppalankatu 43 C
45100 Kouvola
puh. 029 56 60284
lotta.majoniemi@oikeus.fi